

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Міністерства аграрної політики
та продовольства України
13 червня 2018 року № 267

Зареєстровано в Міністерстві юстиції
України 06 липня 2018 року
за № 784/32236

ІНСТРУКЦІЯ з профілактики та ліквідації колібактеріозу птиці

І. Загальні положення

1. Ця Інструкція встановлює порядок проведення спеціалістами ветеринарної медицини профілактичних заходів щодо недопущення захворювання птиці на колібактеріоз, ветеринарно-санітарних заходів у випадках спалаху колібактеріозу птиці у птахогосподарствах різних форм власності, внутрішньогосподарського використання або подальшої реалізації одержаних яєць, м'яса та м'ясопродуктів від забою птиці та іншої продукції птахівництва при виявленні колібактеріозу птиці і є обов'язковою для виконання фізичними або юридичними особами, у власності яких є домашня або інша птиця, що утримується в неволі, та діяльність яких пов'язана з утриманням та обігом птиці (далі – власники), спеціалістами ветеринарної медицини, які здійснюють діяльність у сфері птахівництва.

2. Колібактеріоз птиці (колісептицемія, ешерихіоз, коліінфекція) – інфекційна, септична хвороба домашньої, дикої та декоративної птиці, яка перебігає гостро або хронічно з явищами інтоксикації і викликає високий відсоток загибелі птиці, зниження продуктивності та імунологічної реактивності при щепленні проти низки вірусних інфекцій.

3. Патогенні серовари *E.coli* викликають захворювання у птахів, ссавців та людей.

4. Збудники захворювання – патогенні серотипи *E.coli*, яких відносять до роду *Escherichia* родини *Enterobacteriaceae*. Серотипи *E.coli* класифікують за

антигенною структурою на підставі О-, К-антигенів, Н-антигену та F-антигену. На цей час виявлено 180 серотипів за О-антигеном, 97 – за К, 53 – за Н, 17 – за F. Найчастіше захворювання у птиці викликають серологічні групи E.coli O1, O2, O8, O11, O35, O41, O55, O78 та інші, наділені адгезивними, ентеропатогенними та токсигенними властивостями.

E.coli – грамнегативна, поліморфна паличка розміром 1–3 x 0,6 мкм. Капсул не утворює, але при цьому зустрічаються штами, що утворюють капсули, некіслотостійка, переважна більшість серотипів рухлива.

5. Збудник у зовнішньому середовищі зберігається 3–4 місяці, у посліді – 7–8 місяців. За температури 60 °С гине через 15 хвилин, за температури 80–100 °С – через 1–2 хвилини. На збудника згубно діє освітлений розчин хлорного вапна із вмістом 2 % активного хлору, 5 % розчин хлораміну Б, 2 % гарячий (45–50 °С) розчин їдкою натру, 4 % гаряча (70–80 °С) водна емульсія ксилонафту, 20 % суспензія свіжогашеного вапна (шляхом дворазової побілки з інтервалом в 1 год), пари формальдегіду тощо.

6. На колібактеріоз хворіє переважно молодняк усіх видів птиці у віці 3–14 днів і птиця на початку несучості. У бройлерів виявляють цю хворобу, починаючи з 30–37-денного віку.

Колібактеріоз як самостійне захворювання зустрічається рідко, частіше в асоціації з респіраторним мікоплазмозом, інфекційним бронхітом, інфекційним ларинготрахеїтом, хворобою Ньюкасла, пулорозом-тифом, кокцидіозом, гельмінтозами, токсикозами.

7. Джерелом збудника інфекції є хвора та перехворіла на ешерихіоз птиця, що виділяє збудника хвороби у зовнішнє середовище зі слизом, послідом, забрудненими послідом яйцями. Зараження птиці відбувається аліментарним та аерогенним шляхами. Трансоваріальне передання збудника прослідковується дуже рідко. Розповсюджувати інфекцію можуть гризуни та дикі птахи. Збудник передається через одяг працівників, предмети догляду, обладнання, воду, інфіковані корми, транспорт, тару тощо.

Причинами захворювання є порушення строків комплектування стада, ветеринарно-санітарних норм експлуатації пташиних приміщень, технології утримання та годівлі птиці, авітамінози, застосування живих вакцин та наявність захворювань у стаді птиці, в якій перебіг проходить латентно.

8. Захворювання перебігає гостро, підгостро, хронічно та субклінічно (латентно).

Інкубаційний період залежно від вірулентності збудника та резистентності макроорганізму триває від кількох годин до 2–3 діб.

Колібактеріоз птиці перебігає у септичній, ентеротоксемічній та ентеритній формах. При останніх двох формах збудник локалізується тільки у шлунково-кишковому тракті та лімфовузлах брижжі кишківника, регіональних уражених ділянках кишківника.

Гострий перебіг захворювання характеризується пригніченням, втратою апетиту, спрагою, діареєю, загибель птиці настає протягом кількох годин. У водоплавної птиці можливі кон'юнктивіт та нервові явища.

У молодняка курей, качок та індиків м'ясних порід зустрічається респіраторна форма колісептицемії, при якій спостерігають сльозотечу, кон'юнктивіт, ускладнене дихання, чхання, хрипи, кашель.

При хронічному перебігу відзначають симптоми, подібні до гострого, але менше вираженого, а також можливе набрякання суглобів, панофтальміт, набрякання голови.

Також реєструється генітальна форма колібактеріозу, для якої характерне запалення жовткового мішка у молодняка в перші дні життя, а у дорослої птиці спостерігаються зниження чи припинення яйцекладки, запалення суглобів (артрити).

Кишкова форма колібактеріозу супроводжується порушенням функцій шлунково-кишкового тракту – пронос, сильна спрага, відсутність апетиту, зневоднення організму птиці тощо.

Значна кількість перехворілої птиці стає латентним носієм ешерихій, залишаючись тривалий час джерелом інфекції, отримані від неї яйця будуть контаміновані.

9. При патологоанатомічному розтині трупів птиці відзначають:

при гострому перебігу хвороби – катаральні та геморагічні ентерити, крововиливи на серозних та слизових оболонках кишківника, епікарді,

ендокарді, перикарді, кровонаповненість печінки та селезінки, переповнення жовчного міхура. Більшість тушок птиці – середньої або вищесередньої вгодованості, забарвлення м'язів змінюється, особливо грудних м'язів, окремі ділянки яких інколи набувають ціанотичного кольору, що чергуються з блідими, нагадуючи ділянки некротичних осередків «риб'ячого м'яса»;

при респіраторній формі захворювання – геморагічний трахеїт, аеросакуліт та перикардит (від серозних до серозно-фібринозних), гіперемія та набрякання легень, перигепатит;

при кишковій формі – ентерити, гепатит (можливий з фібринозними гранулами);

при хронічному перебігу – гепатит, дифузія жовчі з міхура в навколишні тканини, перикардити й аеросакуліти від серозного до фібринозного, а також синовіт, остеомієліт.

У дорослої птиці виявляють перикардит, оваріїт, сальпінгіт, жовтковий перитоніт.

II. Діагностика захворювання на колібактеріоз

1. Діагноз на колібактеріоз встановлюють на підставі аналізу епізоотичної ситуації регіону, клінічних ознак захворювання, патологоанатомічних змін та результатів лабораторних досліджень.

2. У лабораторію для дослідження направляють трупи чи тушки вимушено забитої птиці, патологічний матеріал (голова із мозком, печінка із жовчним міхуром, селезінка, ексудат черевної порожнини, трубчасті кістки, лімфовузли брижжі кишківника) або не менше 5–6 курчат з вираженими клінічними ознаками захворювання, які не підлягали лікуванню антибіотиками.

3. Діагноз на колібактеріоз вважають встановленим за наявності клінічних ознак захворювання, характерних патологоанатомічних змін та при позитивних результатах бактеріологічних досліджень. При проведенні бактеріологічного дослідження позитивний результат на колібактеріоз птиці встановлюють при виділенні патогенної для курчат 4–5-тижневого віку або білих мишей *E.coli* від трупів птиці або патологічного матеріалу (крові, печінки або кісткового мозку (трубчатої

кістки)). Одночасно з вивченням морфологічних, культуральних, ферментативних і патогенних властивостей бактерій *E.coli* проводять серологічне типування виділених культур *E.coli* аглютинуючими О-колі-сироватками.

Серологічне типування виділених культур *E.coli* здійснюється згідно з інструкціями, виданими виробниками відповідних сироваток.

4. При встановленні діагнозу слід ураховувати можливість змішаного перебігу цієї хвороби з деякими іншими інфекціями. При цьому відзначають характерні ознаки як для колібактеріозу, так і для супутнього захворювання.

III. Профілактика захворювання птиці на колібактеріоз

1. Для профілактики захворювання птиці на колібактеріоз власники зобов'язані виконувати вимоги, передбачені Ветеринарно-санітарними правилами для птахівницьких господарств і вимогами до їх проектування, затвердженими наказом Головного державного інспектора ветеринарної медицини України від 03 липня 2001 року № 53, зареєстрованими в Міністерстві юстиції України 05 липня 2001 року за № 565/5756.

2. Інкубаційні яйця завозять із птахогосподарств, благополучних щодо інфекційних хвороб, за наявності ветеринарних документів, передбачених Правилами заповнення, зберігання, списання ветеринарних документів та вимог до їх обліку, затвердженими наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України від 01 серпня 2014 року № 288, зареєстрованими в Міністерстві юстиції України 03 жовтня 2014 року за № 1202/25979.

Не допускається змішування в інкубаційних шафах та вивідних інкубаторах яєць, завезених із різних птахогосподарств.

Інкубаційні яйця, які отримують у птахогосподарстві, дезінфікують двічі: не пізніше 1,5 години після знесення та перед закладенням в інкубатор.

Для дезінфекції використовують пари формальдегіду або інші дезінфекційні засоби, зареєстровані в Україні, згідно з інструкціями щодо їх застосування та відповідно до вимог Інструкції з проведення санітарної

обробки – дезінфекції, дезінсекції та дератизації об'єктів птахівництва, затвердженої наказом Державного департаменту ветеринарної медицини Міністерства аграрної політики України від 20 червня 2007 року № 69, зареєстрованої в Міністерстві юстиції України 13 липня 2007 року за № 813/14080.

3. Птицю різних вікових груп розмішують на територіально відокремлених зонах, дотримуючись необхідних зооветеринарних, санітарних норм розривів і щільності посадки птиці. На вирощування приймають здоровий повноцінний молодняк одного віку, отриманий в одному господарстві.

4. Птицю напувають чистою водою, що відповідає санітарним стандартам на питну воду.

5. У птахогосподарстві потрібно витримувати строк міжциклових профілактичних перерв. Перед посадкою кожної наступної партії птиці проводяться очищення, миття та дезінфекція пташників, інкубаторіїв, обладнання, інвентарю.

6. Для специфічної профілактики колібактеріозу використовують інактивовані і живі вакцини, зареєстровані в Україні.

7. Кожна п'ята партія комбікормів і кожна партія кормів тваринного походження, отриманих чи завезених у птахогосподарство, підлягає бактеріологічному контролю на наявність ешерихій.

8. Забороняється використання кормів тваринного походження для батьківських та прабатьківських стад курей, індиків та іншої птиці.

9. У птахогосподарстві необхідно:

організувати постійні заходи з дезінфекції, дератизації, дезінсекції, дезакаризації і недопущення залітання диких, синантропних птахів у пташники, вольєри, кормоцехи тощо шляхом герметизації можливих місць їх потрапляння в приміщення;

регулярно проводити дослідження на колібактеріоз міськими/районними/міжрайонними, регіональними державними лабораторіями ветеринарної медицини, Державним науково-дослідним

інститутом з лабораторної діагностики та ветеринарно-санітарної експертизи при вирощуванні птиці та дослідженні продуктів птахівництва.

10. Трупни птиці, відходи інкубації утилізують у спеціально обладнаному цеху. При цьому необхідно забезпечити повне знезараження відходів інкубації.

За відсутності обладнаного цеху утилізації трупи птиці та відходи інкубації утилізують шляхом спалювання.

11. Послід складають на спеціальних послідосховищах із подальшим його знезараженням біотермічним або іншими методами (при активному біотермічному процесі штабель витримують не менше 45 діб. За температури навколишнього повітря нижче 0 °С, коли біотермічні процеси сповільнюються, – строк знезараження збільшують до 90 діб).

12. Транспорт і тару, які використовували для перевезення курчат, відходів інкубації, дезінфікують після кожного використання або, якщо дезінфекція тари неможлива, спалюють картонну і дерев'яну тару.

13. В особистих селянських господарствах проводяться ветеринарно-санітарні заходи згідно з Ветеринарно-санітарними вимогами утримання птиці в особистих селянських господарствах, затвердженими наказом Державного департаменту ветеринарної медицини Міністерства аграрної політики України від 19 грудня 2006 року № 100, зареєстрованими в Міністерстві юстиції України 19 січня 2007 року за № 42/13309.

IV. Заходи при виявленні захворювання птиці на колібактеріоз

1. У випадку захворювання або підозри на захворювання стада на колібактеріоз власник та/або спеціалісти ветеринарної медицини, які обслуговують господарство, зобов'язані негайно повідомити відповідний територіальний орган Держпродспоживслужби і до прибуття спеціалістів ветеринарної медицини вжити заходів щодо ізоляції такого стада від інших стад птахогосподарства та інших епізоотично пов'язаних з ним птахогосподарств.

2. У разі підтвердження інфекції компетентні органи проводять епізоотологічне розслідування з метою визначення походження та шляхів занесення збудника хвороби.

3. Птахогосподарство (пташник, ферму, відділення), у якому встановлено захворювання на колібактеріоз, оголошують у встановленому законодавством порядку неблагополучним.

Для встановлення джерела збудника і його локалізації вводяться карантинні обмеження, при яких:

1) забороняються:

переміщення птиці з неблагополучних пташників у межах птахогосподарства (відділення, ферми);

вивезення інкубаційних яєць і птиці в інші птахогосподарства;

інкубація яєць з неблагополучних пташників;

використання м'яса умовно здорової птиці (без видимих клінічних ознак) для харчових цілей без попередньої термічної обробки;

2) дозволяються:

інкубація яєць, отриманих із благополучних пташників, для внутрішньогосподарських потреб;

вивезення умовно здорової птиці для забою на м'ясопереробних підприємствах на окремо виділених лініях (цехах), у тому числі тушок птиці, забитих з харчовою метою для виробництва консервів;

вивезення з благополучних пташників інкубаційних яєць за умови їх дезінфекції парами формальдегіду не пізніше ніж через 1,5 години після знесення та перед вивезенням із птахогосподарства або іншими дезінфекційними засобами, зареєстрованими в Україні, згідно з інструкціями щодо їх застосування та відповідно до вимог Інструкції з проведення санітарної обробки – дезінфекції, дезінсекції та дератизації об'єктів птахівництва, затвердженої наказом Державного департаменту ветеринарної медицини Міністерства аграрної політики України від 20 червня 2007 року № 69, зареєстрованої в Міністерстві юстиції України 13 липня 2007 року за № 813/14080;

реалізація з харчовою метою яєць, отриманих від птиці благополучних пташників;

використання яєць, отриманих від хворої та підозрілої на захворювання колібактеріозом птиці, після знезараження проварюванням (не менше 10 хвилин) або направлення на промислову переробку, де застосовуються високі температури;

ввезення інкубаційних яєць і птиці добового віку із птахівничих ферм, благополучних щодо інфекційних хвороб птиці, за умови інкубації яєць в окремому інкубаторії після його дезінфекції та ізолюваного вирощування отриманого молодняка в продезінфікованих приміщеннях.

4. У неблагополучному птахогосподарстві робиться перерва в інкубації та проводиться санація інкубаторію.

5. З метою прискорення ліквідації захворювання допускається забій усієї птиці неблагополучного пташника (відділення, ферми, птахогосподарства) до закінчення строку технологічного циклу за розпорядженням керівника територіального органу Держпродспоживслужби та за згодою керівника (власника) птахогосподарства. В іншому випадку проводиться лікування та виконуються вимоги цієї Інструкції.

6. У неблагополучному щодо колібактеріозу птахогосподарстві (відділенні, фермі, пташнику) хвору та підозрілу у захворюванні птицю забивають. Ветеринарно-санітарна оцінка м'яса після забою проводиться згідно з Правилами передзабійного ветеринарного огляду тварин і ветеринарно-санітарної експертизи м'яса та м'ясних продуктів, затвердженими наказом Державного департаменту ветеринарної медицини Міністерства аграрної політики України від 07 червня 2002 року № 28, зареєстрованими у Міністерстві юстиції України 21 червня 2002 року за № 524/6812. Пух і перо дезінфікують.

7. Після забою птиці проводяться механічне очищення та миття пташників, обладнання, виробничих територій, транспорту та інших об'єктів. Дезінфекція проводиться дезінфекційними засобами, зареєстрованими в Україні, згідно з інструкціями щодо їх застосування та відповідно до вимог Інструкції з проведення санітарної обробки – дезінфекції, дезінсекції та дератизації об'єктів птахівництва, затвердженої наказом Державного департаменту ветеринарної медицини Міністерства аграрної політики України від 20 червня 2007 року № 69, зареєстрованої в Міністерстві юстиції України 13 липня 2007 року за № 813/14080.

8. Молодняк птиці неблагополучного пташника піддається лікуванню та вирощується до відповідних кондицій. Після застосування антибактеріальних препаратів рекомендується відновлювати нормофлору кишківника.

9. При досягненні забійних кондицій птиця забивається на м'ясо в забійному цеху птахогосподарства чи вивозиться на м'ясопереробні підприємства.

10. При проведенні карантинних та санаційних заходів у неблагополучних щодо колібактеріозу птахогосподарствах та при утилізації забитої хворої птиці (у тому числі її частин) вживаються ветеринарно-санітарні заходи щодо попередження розповсюдження захворювання відповідно до Закону України «Про ветеринарну медицину».

11. Карантинні обмеження з птахогосподарства (відділення, ферми, пташника) знімаються через 30 днів після останнього випадку виявлення хворої або підозрілої на захворювання птиці та проведення остаточних ветеринарно-санітарних заходів.

12. При встановленні в птахогосподарстві змішаної інфекції здійснюються ветеринарно-санітарні заходи, передбачені законодавством про ветеринарну медицину, із профілактики та ліквідації відповідного захворювання з врахуванням вимог цієї Інструкції.

V. Правила безпеки для обслуговувального персоналу в неблагополучних щодо колібактеріозу птахогосподарствах

1. Працівники птахогосподарств повинні проходити попередній (до прийняття на роботу) і періодичні (один раз на рік) профілактичні медичні огляди відповідно до вимог постанови Кабінету Міністрів України від 23 травня 2001 року № 559 «Про затвердження переліку професій виробництв та організацій, працівники яких підлягають обов'язковим профілактичним медичним оглядам, порядку проведення цих оглядів та видачі особистих медичних книжок», дотримуватися санітарно-гігієнічного режиму на підприємстві та правил особистої гігієни.

2. Працівники забезпечуються мийними та дезінфікуючими засобами, спеціальним одягом, засобами індивідуального захисту, які мають запобігати інфікуванню.

3. Серед працівників птахогосподарств відповідальними особами проводиться навчальна робота з питань дотримання правил особистої гігієни.

4. При проведенні аерозольної дезінфекції, роботі з дезінфекційними засобами, що подразнюють слизову оболонку очей та органів дихання, працювати дозволяється тільки в протигазах або респіраторах та захисних окулярах, а при контакті з концентрованими розчинами необхідно користуватися гумовими рукавичками.

5. В місцях роботи з дезінфекційними засобами повинні бути аптечки першої допомоги, які комплектуються засобами, що нейтралізують дезінфекційні препарати.

6. Після проведення ветеринарно-санітарних робіт, клінічного огляду птиці чи відбору проб патматеріалу необхідно вимити руки та обличчя з милом під проточною водою, руки – продезінфікувати.

7. Палити та вживати їжу під час роботи з дезінфекційними засобами забороняється.

8. При роботі з птицею, яка має клінічні прояви захворювання, спеціалісти забезпечуються спецодягом (халатами/комбінезонами, рушниками, шапочками, змінним взуттям, бахілами, гумовими рукавичками, респіраторами тощо) та іншими засобами індивідуального захисту, а також необхідними інструментами, посудом, мийними та дезінфікуючими засобами. Після закінчення роботи спецодяг і спецвзуття знезаражуються або знищуються.

9. Для миття рук використовують рідкі мийні засоби, дозволені для використання в Україні. Для запобігання ризику перехресного інфікування під час обробки рук персоналу необхідно використовувати безконтактні умивальники, дозатор для мила, антисептик, пристрої для сушіння рук або дозатор з одноразовими рушниками-серветками.

10. До роботи з хворою птицею не допускаються особи з ознаками будь-яких захворювань або нездужання, старші 65 або молодші 18 років, вагітні жінки.

11. Працівники птахозабійних підприємств забезпечуються засобами індивідуального захисту (масками, спецодягом, засобами особистої гігієни) відповідно до вимог, встановлених законодавством.

**Директор Департаменту
аграрної політики та
сільського господарства**

Володимир ТОПЧІЙ